

**RADIOBIOLOGIYA “FANINI O`QITISH UCHUN”
DIDAKTIK O`YINLAR TAYYORLASH TEXNOLOGIYALARI**

¹M.X. Jalilov, J. X. Xamroyev, B.N.Burxonov

“Zarmed” Universiteti. Samarqand kompusi.

²X.M.Jalilov

Samarqand davlat tibbiyot universiteti assistenti.

Annotatsiya: Oliy ta`lim oliygohlarida “Umumiy va tibbiy radiobiologiya” fanini o`qitishda didaktik o`yinlarni tanlash tibbiy radiobiologiya fanining yaqin kelajakdagi rivojlanish istiqbollari, qurilmalarning yanada texnik takomillashuvi va ularda didaktik o`yinlarning elementlari sifatida qo`llanilishi asosida ishchi ko`rsatkichlarni tanlash, tengdoshlar va kattalar bilan muloqot tajribasining har tomonlama rivojiga ko`maklashishi, o`quv mashg`ulotlariga qiziqish uyg`otishi haqida mulohaza yuritiladi.

**Kalit so`zlar:** Rang- baranglik, umumlashtirish, bilim va ko`nikmalar, o`yin usuli, o`yinning ochiqqligi, muammoli masala, yakkama-yakkalik tamoyili, umumiy va tibbiy radiobiologiya, didaktik o`yinlar, o`yinli texnologiya, o`quv mashg`ulotlari, didaktika, o`quv faolyati, aqliy faoliyat.

Kirish.

Oliy ta`limda bilim va ko`nikmalarga ega bo`lishida darajasi didaktik o`yinlarni tanlashda talabalarning ruhiy holati, bilish qobiliyatlari, nutqi, tengdoshlari va kattalar bilan muloqot tajribasining har tomonlama rivojiga ko`maklashishi, o`quv mashg`ulotlariga qiziqish uyg`otishi, o`quv faoliyati bilim va ko`nikmalarini shakllantirishi, malaka va tajribalarning oshishi, natijalarni tahlil qilish, taqqoslash, mavhumlashtirish, umumlashtirishni o`rganishda talabaga yordam berishiga e`tibor qaratish lozim. O`yinlarni o`tkazish jarayonida talabaning aqliy faoliyati tanlangan fanlarga nisbatan uning harakati bilan mavzu bog`liq bo`lishi kerak [1,2].

Asosiy qism.

Umumiy va tibbiy radiobiologiya fanidan o`tilayotgan darslarida didaktik o`yinlardan foydalanish mobaynida ko`rib chiqilayotgan fan xususiyatini inobatga oladigan didaktik o`yinlarni tanlash tamoyillarini sanab o`tish lozim.

Tibbiyot oliy ta`lim muasasalari talabalarida o`quv faoliyatini faollashtirishga ko`maklashuvchi va qo`llanilishi maqsadga muvofiq bo`lgan talabani yanada faollashtiruvchi o`yin quyidagi tamoyillarga asoslanish har bir o`yin ishtirokchisining bilimdonligi va mashg`ulot davomida faolligi:

1. Har bir talaba uchun didaktik o`yinga kirish, o`yinlarning muammoligi, ochiqqligi.

2. Har bir o`yinning oldiga qo`yilgan vazifaning yechimini topish uchun global muammo qo`yiladi.

3. O`yinlarning talabalar uchun qiziqarli va hissiy rang-barang bo`lishi.

4. O`yilarning har bir talaba uchun aloxidaligi ya`ni yakkama-yakkaligi yoki butunlay gurux uchun jamoaviyligi.

5. Hamma marraga hammadan oldin kelgan talaba yoki talabalar guruhi maqtovlar bilan yoki yaxshi baholar bilan rag`batlantiriladi, o`yilarning musobaqaviyligi.

6. O`yinning har bir ishtirokchi va talaba uchun o`yinning yaxshi natija berishi.

Yuqorida sanab o`tilgan tamoyillarning har biriga qisqacha to`xtalib o`taylik. Didaktik o`yinning tamoyillaridan biri har qaysi ishtirokchining faollik darajasi hisoblanadi va u o`yinga tayyorgarlik ko`rishda aks etishi lozim, o`yin davomida kuchayishi va cho`qqisiga yetishi, shuningdek, natijalarni muhokama qilish jarayonida ham shunday yuqori darajani saqlab turishi lozim [3].

O`yinning ochiqligi - barcha ishtirokchilar tomonidan o`yin qoidalarining tushunarli bo`lishi va uning istalgan bosqichida o`quvchilarga mos bo`lgan vazifalarning mavjudligi.

Didaktik o`yinning muammoliligi shunda ifodalanadiki, istalgan o`yinda muammoli vaziyatlar va ularni yechish uchun sharoit yaratiladi. Bunda har bir talaba raqobat sharoitida muayyan maqsadga erishishga intilib, musobaqa davomida paydo bo`ladigan turli muammoli vaziyatlarni yechish yo`llarini o`zi bilmagan holda rejalashtiradi.

Didaktik o`yinning qiziqarliligi va hissiy rang-barangligi barcha bosqichlarda talabalar bilish faolligini, shu bilan birga, o`yinga tayyorgarligi va keyingi tahlilini ham kuchaytirilishga yo`naltirilgan. Bundan tashqari, bu tamoyil har bir o`yin ishtirokchisining bilish faolligini rivojlantirishga ko`maklashadi.

Didaktik o`yinning yakkama-yakkaligi shuni nazarda tutadiki, har bir talaba uchun o`yinda muayyan rol topilishi lozim, bu rol uning shaxsiy xususiyatlarini maksimal tarzda amalga oshirishga, talabaga o`zini ifodalashga imkoniyat berishi kerak. Yakkama-yakkalik tamoyili har bir o`yin qatnashuvchisiga o`zining keyingi rivoji uchun ishlashga imkon beradi, ayni paytda talaba muayyan faoliyatda o`zidagi ustun xususiyatlarni ochish imkoniyatiga ega bo`ladi. Didaktik o`yinning jamoaviyligi esa har bir ishtirokchining individualligiga barham bermasdan, muammoli vaziyatlarni yechish bo`yicha jamoa, juftlik, guruhlarda o`zaro faoliyatni amalga oshiradi.

Jamoaviylik tamoyili birgalikda harakatlanish va fikrlash kabi muhim malakalarning rivojiga olib keladi. Individual, ko`p hollarda qarama-qarshi tavsif, dunyoqarashlarga ega bo`lgan talabalarning jamoaviy ishi do`stona munosabatlarni rivojlantirishda yordamlashadi. Bahs va musobaqaviylik ko`p hollarda didaktik

o'yindagi asosiy harakatlantiruvchi kuch bo'lib hisoblanadi va bu kuch o'yinchilarning aqliy imkoniyatlarini katta miqdorda safarbar etadi.

Har bir ishtirokchi uchun o'yinning natija berishi didaktik o'yinning asosiy tamoyili bo'lib, uni har bir ishtirokchi va butun jamoaning faol ijodiy faoliyati sifatini ko'rsatadi. Barcha jamoaviy musobaqalar kabi jamoa faoliyati natijasi bevosita har bir o'yinchi hissasiga bog'liq. Ko'rib chiqilayotgan tamoyil har bir talaba va butun jamoa natijasining mos kelishi hamda o'yinchi va uning raqibi uchun yagona bo'lishini taqozo etadi [4, 5].

Yuqorida sanab o'tilgan tamoyillarni hisobga olib, didaktik o'yinlar qatoridan “Umumiy va tibbiy radiobiologiya” fani darslarida talabalarning o'quv faoliyatini faollashtirish uchun foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladigan o'yinlarni tanlash mumkin.

Didaktik o'yinlarning ko'pgina afzalliklariga qaramasdan, talabalarning bilim olish darajasini oshirish, zamon talabiga javob beruvchi kadrlarni tayyorlash va talabalarda bilim va ko'nikmalar hosil qilish professor-o'qituvchi uchun murakkab vazifa bo'lib hisoblanadi, chunki har bir didaktik o'yinni professor-o'qituvchi tayyorlaydi, unga reja bo'yicha o'tilishi kerak bo'lgan mavzuni tanlaydi, har bir o'yinchiga yoki o'yinchilar guruxi uchun didaktik o'yinni o'tkazish usuli va o'yin usullari yaratiladi va ko'p vaqtni talab qiladi.

Didaktik o'yinlar va o'yin vaqtini o'tkazish bilan birga didaktik o'yin tashxisi va uni o'tkazishga tayyorlanish kabi ahamiyatli qirralarga ham e'tibor qaratish lozim. Bu ikki muammo ham teng darajada ishlovni berishni talab qiladi, chunki didaktik o'yin yaxshi tayyorlangan bo'lib, uning tashxisi puxta va qiziqarli tashkil qilinishiga bog'liq, agarda tashkil etilmagan bo'lsa, bunday o'yin kutilayotgan natija bermasligi, tayyorgarlikka va o'tkazishga sarflangan vaqtni oqlamasligi mumkin.

Ko'rib chiqilgan tahlil professor-o'qituvchiga “Umumiy va tibbiy radiobiologiya” fani darslarida didaktik o'yinlarni asosli tarzda qo'llash imkonini beradi.

Adabiyotlar:

1. М.Х.Жалилов., Ж.Х.Хамроев. Радиациянинг табиий манбалари. Радиобиологик жараёнлар мавзусидаги амалий дарсни “кластер” усулида ўтиш. Tibbiyot sohasida, tibbiy kimyo, biokimyo va biofizika istiqbolli tadqiqotlar. Xalqaro ilmiy amaliy anjuman tezislar to'plami. Buxoro 2024y. 437-4396.
2. Parpiyev O.T. Pedagogik o'yinlar // O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimi uchun pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish sifatini ta'minlashning ilmiy-uslubiy asoslari: Ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. - Toshkent, 2006. - B.132-133.

3. Далиев Х.С., Бозоров Э.Х., Каландарова Д.А., Элмуротова Д.Б., Зоирова Л.Х., Турдиев М.Р. Применение лазерный излучение в медицине // Учебник. Ташкент, 2020. С-374.
4. Шодмонова Ш.С. Педагогик технологиялар / Методик қўлланма. – Тошкент: “Фан ва технология”, 2011. - Б.94 - 106.
5. Олимов Қ.Т. Проблема создания учебников специальных дисциплин нового поколения в сфере среднего специального образования. Монография. – Т.: “Фан”, 2004. - Б.34-36.